

SKUPNOST

CENA 10 DIN

LETNA NAROČNINA -
DIN - TEKOCI RACUN
PRI KOMUNALNI BANKI
V LJUBLJANI ST. 60-KB-
5-Z-387 S POSEBNO OZ-
NAKO: ZA NAŠO SKUP-
NOST.

Vojin Guzina

Radikalne spremembe v sistemu kratkoročnega kreditiranja gospodarskih organizacij

Na svoji zadnji seji je zvezni izvršni svet sprejel več uredb in odlokov, ki se nanašajo na kratkoročno kreditiranje.¹ S temi uredbami in odloki so bile izvršene bistvene spremembe v sistemu kreditiranja gospodarskih organizacij glede obratnih sredstev. Po doslej veljavnih predpisih je slonel sistem kratkoročnega kreditiranja gospodarskih organizacij predvsem na štirih načelih:

1. gospodarske organizacije so dobivale obratna sredstva od banke kot kratkoročne kredite,

2. gospodarske organizacije, ki so jim bila dana v upravljanje osnovna sredstva, so bile upravičene, da bi mogle ta sredstva racionalno izkoristiti, dobiti obratna sredstva, imele so pravico do kredita,

3. bančni sistem je bil organiziran kot aparat ene enotne banke in

4. banka po predpisih uredbe o kratkoročnem kreditiranju ni imela pravice ocenjevati po-

¹ Zvezni izvršni svet je na seji z dne 3. julija sprejel naslednje uredbe in odloke: uredbo o kratkoročnem kreditiranju, uredbo o skladu obratnih sredstev gospodarskih organizacij, uredbo o načinu za ugotavljanje začetnega sklada obratnih sredstev gospodarskih organizacij, odlok o obveznih rezervah pri Narodni banki, odlok o obrestnih merah za kredite in sredstva bank pri Narodni banki. Razen teh je bila sprejeta tudi uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o investicijskih posojilih.

trebe gospodarskih organizacij po kreditih. Krediti so se v načelu dodeljevali brez kakršnegakoli subjektivnega odločanja bančnega aparata, to je avtomatično. Ta avtomatizem pri odobravanju kreditov se je po prejšnji uredbi dosegel po natečajih na temelju ponujene obrestne mere. Vsaka gospodarska organizacija je dobila zahtevani kredit in v zahtevanem znesku, če je formalno izpolnjevala pogoje za sodelovanje na natečaju in če je ponudila ustrezajočo obrestno mero.

Potreba po aktivni kreditni politiki

Pri neposrednem uporabljanju tega sistema kratkoročnega kreditiranja pa se je pokazalo, da ne nudi, kolikor na videz ustreza in izhaja iz pravne in ekonomske samostojnosti gospodarskih organizacij ter njihove zaščite pred samovoljo bančnega aparata, možnosti za vodstvo neke določene kreditne in monetarne politike. Avtomatizem odobravanja kreditov se je tudi sedaj izkazal za nesposobnega, da bi nudil kakršnekoli instrumente kontrole vsega obsega in pravilne razdelitve kreditov. Sistem natečajev je nudil neomejene možnosti vsaki gospodarski organizaciji, da dobi kolikor koli zaželi obratnih sredstev. Obrestna mera ni mogla biti avtomatični regulator višine kreditov in potemtakem višine obratnih sredstev, ker je gospodarska organizacija bila voljna plačati vsako obrestno mero, samo da je prišla do tistega zneska

obratnih sredstev, za katerega je bila mnenja, da ji je v določenem trenutku potreben.

Ves sistem kreditiranja obratnih sredstev je s temi pomanjkljivostmi v reguliranju kreditov prišel v navzkrižje z osnovnimi načeli našega gospodarskega sistema. Gospodarski sistem je že nekaj let zgrajen na načelu svobodnega tržišča. To pomeni, da ni v tem sistemu nikakršnih podrobnih planov proizvodnje, razdelitve in določenih cen, ki bi odzgoraj bili vsiljeni gospodarskim organizacijam. Gospodarske organizacije imajo svobodo odločevanja na tržišču. Proizvajajo lahko, kar želijo, prodajajo, kjer želijo in kadar želijo ter lahko zahtevajo za svoje blago tisto ceno, ki jo želijo. Naj samo pripomnimo, da bi bilo določanje obratnih sredstev — vseeno, ali kot kredit ali ne — če bi taki plani za gospodarske organizacije obstajali, v skrajni liniji avtomatično delo, ki računsko izvira iz teh planov. Jasno je, da so se morale v takih pogojih samostojnega odločevanja gospodarskih organizacij zagotoviti z ekonomskimi instrumenti možnost vplivanja na gibanje na tržišču, možnost odpravljanja anarhičnega značaja, ki ga svobodno tržišče prinaša s seboj, in možnost planskega reguliranja družbenega produkta, s tem pa usmerjanje razvoja gospodarstva. Osnovni način tega vplivanja tiči v mehanizmu razdelitve produktov gospodarskih organizacij; s tem mehanizmom je mogoče v našem gospodarskem sistemu v temelju odmeriti in kontrolirati kupno moč, s katero se bodo posamezne kategorije kupcev-potrošnikov družbenega produkta pojavljale na svobodnem tržišču. So tudi drugi načini tega vplivanja in reguliranja tržišča. Nekateri izmed njih lahko imajo in tudi imajo v skrajni liniji neposredno administrativen značaj, kakor na primer maksimiranje cen in alokacija določenih deficitarnih izdelkov itd.

Da bi bilo mogoče v pogojih manj ali bolj svobodnega tržišča voditi neko določeno politiko gospodarskega razvoja, pa je v celoti nujno, da so razen teh načinov vplivanja in reguliranja tržišča zagotovljeni tudi dovolj učinkoviti instrumenti na področju denarja in kredita. Kajti skoraj vsi ukrepi gospodarske politike, posebno pa tisti, ki želijo z vplivanjem na razdelitev družbenega produkta regulirati in usmerjati odnose na tržišču, bodo ostali zelo pogosto brez rezultata, če se na področju odobravanja kreditov ne prepreči neovirano in neomejeno povečanje kredita in s tem neomejeno ustvarjanje kupne moči. Avtomatizem odobravanja kreditov z natečaji pa je medtem omogočil tako neovirano povečevanje kreditov za obratna sredstva. Zato je moralo biti tako odobravanje kreditov za obratna sredstva v praksi zelo hitro opuščeno. Že več kakor leto in pol se krediti dejansko odobravajo na temelju individualne ocene potrebe

(Nadaljevanje na 2. strani)

TOVARNA ZATIČ-
NIH PLOŠČ V BLA-
ŽUJU (k članku o var-
čevanju in zamenjavi
lesa na 3. in 4. strani).

Radikalne spremembe v sistemu kratkoročnega kreditiranja gospodarskih organizacij

(Nadaljevanje s 1. strani)

po kreditu vsake gospodarske organizacije. Praksa tega načina odobravanja kredita pa je znova odkrila problem, ki ga je hotela uredba s svojim avtomatizmom odpraviti: problem navzkrižja med potrebo po vodenju aktivne kreditno monetarne politike, to je aktivne kontrole kredita pa eni strani, in pravice na kredit gospodarskih organizacij, to je pravice, da dobijo dovolj obratnih sredstev za redno poslovanje po drugi strani, pri čemer ta prejem kredita ne bo odvisen od sklepa nekega uslužbenega aparata. Temeljna značilnost novih predpisov o kratkoročnem kreditiranju leži prav v tem, ker rešujejo to navzkrižje.

Sklad obratnih sredstev — iz dobička

V tem smislu je med sprejetimi predpisi najpomembnejša uredba o skladu obratnih sredstev gospodarskih organizacij. Po tej uredbi bodo imele gospodarske organizacije v prihodnje za svoje normalno poslovanje sklad obratnih sredstev prav tako, kakor jim je bil dan v upravljanje sklad osnovnih sredstev. To pomeni, da bodo gospodarske organizacije, z izjemo sezonskih in izrednih potreb, svoje potrebe po obratnih sredstvih krile iz skladov, s katerimi svobodno razpolagajo. Potemtakem je tako za normalno poslovanje gospodarskih organizacij ukinjena odvisnost od banke in njenega sklepa o dodelitvi kredita.

Sklad obratnih sredstev se ustvarja kot ena izmed oblik investicijskih naložb iz že ustvarjene akumulacije. To pomeni, da bo treba v prihodnje iz vse ustvarjene akumulacije financirati razen proračunskih izdatkov in investicijskih naložb v osnovna sredstva tudi naložbe v obratna sredstva. Skladi obratnih sredstev se bodo ustvarjali in povečevali po sklepu gospodarskih organizacij iz tistega dela dobička, ki jim ostane po obdavčenju. Posamezne gospodarske organizacije bodo mogle vlagati v obratna sredstva tudi prej, preden bodo mogle ustvariti dobiček, ki bo zadosten, da bo to vlaganje kril. Pravtako kakor pri investicijah za osnovna sredstva lahko izvršijo naložbe iz dobička v naprej s tem, da dobijo dolgoročno (investicijsko) posojilo iz kateregakoli splošno družbenega investicijskega sklada (splošnega, republiškega ali lokalnega) in odplačujejo to posojilo iz kasnejše ustvarjenega dobička. To bo pri novih gospodarskih organizacijah, ki so v graditvi, celo redna pot, pri njih bo praviloma isti občedružbeni sklad, ki finansira graditev, finansiral tudi začetna obratna sredstva. Tako ukinja ustvarjanje skladov obratnih sredstev iz dobička, neposredno ali z odplačilom investicijskih posojil, tisti stihijno ekspanzivni značaj našega investiranja, kjer se je skoraj redno znaten del novih investicij, namreč investicij v obratna sredstva, to je naložbe v nakupe dodatnih surovin, goriva in drugega materiala za povečanje proizvodnje, finansiral ne iz ustvarjenega dohodka, iz ustvarjene akumulacije, temveč iz emisije nove, dodatne kupne moči. To pomeni, da nima ustvaritev sklada obratnih sredstev samo tega pomena, da bistveno prispeva k rešitvi zgoraj omenjenega navzkrižja, temveč prav tako postavlja, kolikor se tiče sistema, investiranje na stalnejše odnose, ker računa s samim mehanizmom, da se mora tudi povečanje obratnih sredstev kriti iz ustvarjenega dohodka in akumulacije.

Z ustvaritvijo sklada obratnih sredstev pri gospodarskih organizacijah je bilo mogoče načelno rešiti tudi vprašanje odobravanja kratkoročnih kreditov gospodarskim organizacijam. Po

novi uredbi o kratkoročnih kreditih je odobravanje teh kreditov postavljeno na poslovno osnovo. Kratkoročni krediti za obratna sredstva se dajejo gospodarskim organizacijam samo za določen namen ali za določen posel. Banka, ki da kredit, ocenjuje rentabilnost posla in sprejme za vsak posamezni primer individualni sklep na temelju svoje ocene. Ker so temeljne in normalne potrebe po obratnih sredstvih krile s skladom, bodo gospodarske organizacije s kratkoročnimi krediti krile samo svoje sezonske potrebe in izredne nakupe (n. pr. iz izvoza) ali izredno proizvodnjo ali promet (n. pr. začasno blago za izvoz itd.). In samo v teh izrednih primerih bo gospodarska organizacija glede svojih obratnih sredstev odvisna od individualne ocene banke.

Decentralizacija bank in družbeno upravljanje

To je prvi del novih postavk v sistemu kratkoročnega kreditiranja. Drugi del se nanaša na reguliranje kreditov depozitnih (monetarnih) odnosov med bankami. Že več kakor leto dni gradimo kreditni sistem na organizacijskih temeljih decentraliziranega bančnega aparata. Motiv te decentralizacije niso samo tehnični razlogi večje specializacije pri izvrševanju kreditne funkcije, približevanje bančnega sistema gospodarskim organizacijam, kakor se najpogosteje pojasnjuje ustanavljanje lokalnih in specializiranih poslovnih bank. To bi lahko bil samo eden, in to drugovrstni vzrok prehoda na večbančni sistem. Na ta prehod je mnogo bolj učinkovalo dejstvo, da pri sistemu ene banke ne more v kreditni funkciji priti do izraza načelo družbenega upravljanja banke. Enotna banka, ki je razširjena po vsem ozemlju Jugoslavije, ki ima več sto poslovnih enot in več deset tisoč uslužbencev, ki ima nad 30.000 poslovnih partnerjev, ne more pri posameznem odločanju o kreditu vključiti organ družbenega upravljanja. Organ družbenega upravljanja lahko v centru v najboljšem primeru samo nekoliko podrobneje kakor družbeni plan določa splošno kreditno politiko in kasneje kontrolira, in to predvsem samo globalno, izvajanje te politike. Z decentralizacijo bančnega aparata pa je mogoče kreditno funkcijo tudi pri posameznem odločevanju povezati z družbenim upravljanjem v bankah. Drugače povedano, z decentralizacijo bančnega aparata je mogoče kreditno funkcijo podvreči kontroli organa družbenega upravljanja in ji s tem vzeti vse birokratske prvine, ki jih nujno ima pri sistemu ene banke.

Pri decentraliziranem bančnem sistemu pa se pojavlja pri kratkoročnem kreditiranju drug problem, ki ga ni bilo pri sistemu ene banke. Gre za problem, kako zagotoviti enotno kreditno politiko, če imajo banke samostojnost v odločevanju, ko odobravajo kredite. Komunalne banke bo nujno v njihovem poslovanju vodil lokalni interes, poslovne banke pa pravtako posamezni interes tistega področja gospodarstva, na katerem bodo pretežno poslovale. To je v načelu tudi tisto, kar se je želelo. Ni pa nujno, da so ti lokalni in posamezni interesi v vsakem trenutku ter vsakem posameznem gledanju v skladu s splošnimi težnjami gospodarske politike. Prav gotovo ne bodo v skladu v primerih, kakršnega imamo danes, ko namreč teži splošna gospodarska politika, da z ostrejšimi finančnimi in monetarnimi instrumenti, to je z ukrepi restrikcije kupne moči, doseže maksimum stabilizacije v odnosih na tržišču, maksimum stabilnosti v razvoju družbene reprodukcije.

Kreditni odnos med bankami

Izhajajoč iz tega dejstva, se zato nujno postavlja zahteva, da se ustvari v kreditnem sistemu instrumenti, ki bodo omogočili vodstvo enotne kreditno monetarne politike. Eden izmed teh instrumentov leži v samem kreditnem odnosu med Narodno banko kot centralno banko in drugimi bankami pri odobravanju dodatnih kreditnih sredstev posameznim bankam. Narodna banka lahko zelo vpliva na obseg in vrsto kreditov, ki jih bodo posamezne banke emitirale. Drugi instrument predstavlja zakonska obveznost, določena z odlokom o obveznih rezervah, po kateri morajo posamezne banke določen odstotek zbranih sredstev, to je svojih depozitov, imeti kot obvezno rezervo pri Narodni banki. Za banko predstavlja ta rezerva rezervo likvidnosti; za splošno kreditno politiko pa predstavlja posredni instrument vpliva na širjenje ali zoževanje obsega kredita, ki ga posamezne banke emitirajo. Izprememba odstotka obvezne rezerve kakor tudi njegovo diferenciranje za posamezne vrste sredstev ali vrste bank učinkuje na razširitev ali zožitev možnosti dajanja kreditov gospodarskim organizacijam in posameznikom s strani posameznih bank, kakor tudi povišanje ali znižanje obrestne mere, ki jo banka zahteva za odobrene kredite. S tem je mogoče voditi kreditno politiko in paralizirati vse posamezne vplive, kadar pridejo v navzkrižje s splošno gospodarsko politiko; mogoče je učinkovito preprečevati težnje kreditne ekspanzije, če ta obstaja, ali pa vplivati na večjo kreditno aktivnost lokalne in poslovne banke, kadar je to potrebno.

Niz drugih predpisov, ki jih vsebujejo uredbe in odloki zveznega izvršnega sveta, dopolnjujejo in obdelujejo sistem, ki sloni na teh temeljnih načelih. Ta temeljna načela pa, kakor smo že zgoraj povedali, bistveno spreminjajo sistem kratkoročnega kreditiranja. So popolnoma nasprotna načelom, na katerih je slonel prejšnji pravni režim obratnih sredstev. Kajti

1. gospodarske organizacije ne dobijo obratnih sredstev za svoje normalno poslovanje od banke kot kredit, temveč imajo svoj sklad, s katerim svobodno razpolagajo,

2. ker so redne potrebe po obratnih sredstvih krile s skladom, gospodarske organizacije nimajo pravice na kredit v tem smislu, da bi obvezno dobile zahtevani znesek kredita, kadar izpolnjujejo formalne pogoje natečaja in ponudijo ustrezajoče obresti,

3. bančni aparat je decentraliziran in

4. kredit se ne da po kakršnemkoli avtomatizmu, temveč na temelju individualne ocene rentabilnosti posla.

S tem je omogočeno, da se izvaja kreditno monetarna politika, ki je v skladu z družbenim planom in s splošno gospodarsko politiko, ki je v njem izkazana. Čeprav je veljavna praksa odobravanja kreditov za obratna sredstva odstopila od temeljnih načel prejšnje uredbe in se tako približala novemu sistemu, vendar sprejem novih predpisov ne pomeni samo pravnega sankcioniranja te prakse, temveč vnaša v razmerje do nje bistveno nove prvine. Ustvaritev skladov obratnih sredstev, vezanje odobravanja kratkoročnih kreditov na določene posle predstavlja, kakor smo že prej rekli, rešitev temeljnega navzkrižja v našem kreditnem sistemu in v naši praksi dodeljevanja obratnih sredstev gospodarskim organizacijam, navzkrižja, do katerega nujno pride, kadar se dodeljujejo obratna sredstva gospodarskim organizacijam kot kredit in kadar se to dodeljevanje mora opravljati na temelju individualnih odmerjanj v skladu s kreditno politiko.

Zato je mogoče reči, da je kreditni sistem šele sedaj v skladu po svojih osnovnih načelih, s temeljnimi načeli, na katerih sloni sistem proizvodnih odnosov v našem gospodarstvu.